

A KORONAVÍRUS VÁLSÁG HATÁSA A KIS- ÉS KÖZÉPVÁLLALKOZÁSOK MŰKÖDÉSÉRE

THE IMPACT OF THE CORONA VIRUS CRISIS ON THE OPERATION OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES

Karácsony Péter

egyetemi docens

Eötvös Lóránd Tudományegyetem

Pedagógia és Pszichológia Kar, Felnőttképzés-kutatási és Tudásmenedzsment Intézet

E-mail: karacsony.peter@ppk.elte.hu

Összefoglalás

A 2019 év végén megjelenő, majd 2020-ban pandémiává vált koronavírus jelentős hatást gyakorolt nemcsak az egészségügyre, hanem a világgazdaságra is. A koronavírus-járvány okozta válság kihívás elé állította a gazdaság szereplőit. A kereslet drasztikus visszaesése és a kényszerű karantén intézkedések hatására a válság a munka világában is egyből jelentkezett, ez pedig emberek millióinak életére és megélhetésére volt azonnali következményekkel. A járvány által legsúlyosabban érintett iparágak (pl. turizmus, vendéglátás) területén tömeges elbocsátásokkal, kényszerű fizetetlen szabadsággal kellett szembenéznük a munkavállalóknak. Mint általában minden válságnak, így a koronavírus okozta válságnak is a leginkább érintett szegmensei a kis- és középvállalkozások. Jelen tanulmány a koronavírusnak a magyar kis- és középvállalkozások működésére gyakorolt hatásait mutatja be. A kutatási kérdőívet 174 válaszadó töltötte ki. Az eredmények kiértékelése során megállapítható volt, hogy a koronavírus jelentős hatással volt a hazai kis- és középvállalkozások napi működésére, valamint azok foglalkoztatottsági jellemzőinek alakulására. A koronavírus következtében pénzügyi nehézségekkel, és a szolgáltatások/termékek iránti kereslet csökkenésével küzdenek leginkább a hazai kis- és középvállalkozások, így a kormányzati támogatások és intézkedések létfontosságúak számukra. E tanulmány segít megérteni az elmúlt időszak eseményeit, áttekintést ad a magyar kis- és középvállalkozások koronavírus-sal kapcsolatos attitűdjeiről és válságkezelési lépéseikről.

Abstract

The coronavirus, which appeared at the end of 2019 and became a pandemic in 2020, had a significant impact not only on health but also on the global economy. The crisis caused by the coronavirus epidemic has challenged economic actors. As a result of the drastic decline in demand and the forced quarantine measures, the crisis in the world of work was immediate, with immediate consequences for the lives and livelihoods of millions of people. In the sectors most affected by the epidemic (eg tourism, hospitality), workers have had to face mass redundancies and forced unpaid leave. As with any crisis, small and medium-sized enterprises are the most affected segments of the crisis caused by the coronavirus. The study presents the effects of the coronavirus on the operation of Hungarian small and medium-sized enterprises. The research questionnaire was completed by 174 respondents. During the evaluation of the results, it could be stated that the coronavirus had a significant effect on the daily operation of Hungarian small and medium-sized enterprises and on the development of their employment characteristics. As a result of the coronavirus, domestic small and medium-sized enterprises are facing the most financial difficulties and declining demand for services/products, so government subsidies and measures are vital for them. This study helps to understand the events

of the recent period and provides an overview of the attitudes of Hungarian small and medium-sized enterprises towards the coronavirus and their crisis management steps.

Kulcsszavak: *koronavírus, Covid 19, Magyarország, kis- és középvállalkozások, kormányzati intézkedések*

JEL besorolás: *H12, L53, M21*

LCC: *HD49-49.5*

Bevezetés

A koronavírus az Orthocoronavirinae alcsaládba tartozó faj a Coronaviridae családból (Ahmad és Hui, 2020). A koronavírus széles körben elterjedt emberek, emlősök és madarak körében, légúti, máj- és neurológiai betegségeket okozva. Napjaink koronavírus-járványát a SARS-CoV-2 vírus, röviden Covid 19 nevű betegség okozza. Az első eseteket 2019 decemberében fedezték fel a kínai Wuhan tartományban (Shang et al., 2020, Horowitz, 2020). A betegségeket elsődleges forrását a „Huan Seafood Wholesale Market” piacon azonosították, ahol élő állatokat is értékesítenek, így valószínűsíthető, hogy állatról terjedt emberre a fertőzés (Geller et al., 2012). A 2002/2003-as SARS-járványhoz hasonlóan a gazdasági hatások röviddel az első azonosított esetek közzététele után már jelentkeztek. A vírus felfedezés után napokon belül a kínai részvényindexek 3,5 százalékot estek (Duan et al., 2020). A járványt az Egészségügyi Világszervezet (WHO) 2020. március 11-én nyilvánította világjárvánnyá. Magyarország Kormánya a 1012/2020 (1.31) Korm. határozatával, 2020. január 31-én hozta létre az operatív törzset a Covid 19 pandémia elleni felkészülés és védekezés érdekében. Magyarországot a járvány 2020. március 4-én érte el (Koós et al., 2020).

Az elmúlt évtizedekben a globális üzleti környezetet kiszámíthatatlanság és bizonytalanság jellemzi. Eddig az elmúlt évtizedek legjelentősebb eseménye, amely befolyásolta és drámai módon megváltoztatta a globális üzleti környezetet, a 2007/2008-as globális válság volt. Az Amerikai Egyesült Államokból kiindult és tovagyűrűzött 2008-as globális pénzügyi válság idején több nagy cég csődbe ment, vagy kényszerült arra, hogy egyesüljön versenytársaival. A nyugat-európai bankokat is súlyosan sújtotta a válság, annak hatása az egész világgazdaságban érezhető volt az amerikai gazdaság visszaesése révén (Allen és Carletti, 2010). A koronavírus-válság újszerű a modern történelemben, ehhez hasonló, a gazdaságot is ilyen mértékben érintő egészségügyi válsággal még ez ideig nem találkoztunk. Minden globális gazdasági válság súlyos a kis- és középvállalkozások számára (Syed Zwick és Syed, 2016; Vajda és Magda, 2020), amelyek a nemzetgazdaság fontos elemei szerte a világban. A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD, Organisation for Economic Co-operation and Development) előrejelzése szerint a 2008-ban kezdődött gazdasági válság óta a jelenlegi koronavírus-járvány jelenti a legnagyobb kockázatot a világgazdaságra.

Kristalina Georgieva, a Nemzetközi Valutaalap (IMF, International Monetary Fund) igazgatója szerint a koronavírus válság a 2008-as pénzügyi válsághoz képest sokkal rosszabb gazdasági válságot okoz az egész világon. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO, International Labour Organization) szerint a Covid 19 válságnak messzemenő hatása lesz a munkaerő-piaci tendenciákra. A vírus és az azt követő gazdasági sokkok három fő módon befolyásolják általában a munka világát:

- 1) a munkahelyek száma jelentős mértékben csökken (növekvő munkanélküliséget és alacsony foglalkoztatottságot eredményezve);
- 2) a munka minősége romlik, és

3) a munkaerő-piacokon a kiszolgáltatottabb csoportokra (pl. nők, fiatalok, fogyatékkal élő személyek) negatívabban hat.

Válság idején a szervezetek első lépésként hatékony válságkezelési eszközként csökkentik költségeiket (ILO, 2011). A világ fejlett részein a legdrágább termelési költség maga a munkaerő. Ezért a válság kezelésének első lépése az alkalmazottak számának felülvizsgálata, a munkaidő csökkentése és az új alkalmazottak felvételének átmenti felfüggesztése (Lindley, 2020). A koronavírus-járvány sok szempontból kihat a gazdaságra, különösen a kis- és középvállalkozásokra, ugyanis csökken a vállalatok számára rendelkezésre álló a munkaerő, mert a munkavállalók betegek, vagy a hozzátartozóikról (gyermekükéről, idősebb rokonokról) kell gondoskodniuk, és így inkább otthon maradnak a válság idején (Tengilimoglu et al., 2022). Továbbá a kis- és középvállalkozások bevételeinek drámai és hirtelen csökkenése súlyosan befolyásolja működőképességüket és/vagy súlyos likviditási problémákat okoz (Sokil et al., 2018). Ezen kívül a fogyasztók jövedelemhelyzete is romlik, amely a fertőzéstől való félelemmel és a fokozott bizonytalansággal csökkenti azok napi fogyasztását (ECB, 2020). Ami ugyancsak a kis- és középvállalkozások fő fogyasztói rétegeinek a visszaesését okozhatja, amely aztán később pénzügyi gondokban csúcsosodhat ki. A fenti gondolatok értelmében a kis- és középvállalkozások valószínűleg kiszolgáltatottabbak a „társadalmi távolságtartásnak”, mint a multinacionális vállalatok.

További probléma, hogy a kis- és középvállalkozások pénzügyi helyzete szűkös, kevés pénzügyi tartalékuk van, ráadásul ezek a vállalatok nagyon korlátozottan férnek csak hozzá a külső pénzügyi (pl. banki hitelek) forrásokhoz is (Lentner et al., 2019). Válságok idején a bankok még kevésbé hajlandók hitelezni a kis- és középvállalkozásoknak, tovább fokozva e vállalatokra nehezedő nyomást (Belás et al., 2014).

Noha a jelen világ elsődleges problémája a közegészségügy, ezen felül mégis, az egyes országok számos intézkedést vezetnek be a koronavírus-járvány vállalkozásokra gyakorolt gazdasági hatásainak enyhítésére. Az ilyen politikák különböző formákat ölthetnek, például sok országban a központi bankok lépéseket tettek a hitelezés támogatása érdekében, megkönnyítve a monetáris feltételeket és lehetővé téve a kereskedelmi bankok számára, hogy könnyebben nyújtsanak hitelt a kis- és középvállalkozásoknak (KPMG, 2020). A hazai vállalkozásokat érintő legfontosabb első gazdaságvédelmi intézkedéseket Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke 2020. március 18-án jelentette be (koronavirus.gov.hu). Ezen intézkedések közül a legfontosabb volt, hogy az egyének és a vállalkozások által felvett kölcsönök tőke és kamatfizetési kötelezettsége szünetel, továbbá munkahely megőrzési támogatásokra lehet pályázni (Túróczy et al., 2020). 2020. szeptember 11-én Orbán Viktor, Magyarország miniszterelnöke újra megerősítette a gazdaságvédelmi intézkedések fenntartását, amelynek értelmében 2021. január 1-jétől további hat hónapra terjedő időszakra vonatkoznak a korábban meghozott intézkedések. A gazdaságvédelmi intézkedések elsődleges célja ugyanis a munkahelyek megőrzése, a kormányfő többször kijelentette a hazai és nemzetközi sajtóban, hogy a munkahelyeket és a családok életszínvonalát a járvány ideje alatt is meg kell védeni.

Az eddigi tapasztalatok alapján elmondható, hogy a koronavírus a legérzékenyebb gazdasági hatásait a munkahelyekre fejtette ki (Huszka et al, 2020), már az első hullám idején jelentősen nőtt a foglalkoztatottak közül munkanélkülivé és inaktívvá válók aránya (Köllő és Reizer, 2021). A fenti tények után kijelenthetjük, hogy a koronavírus hosszútávon is hatással lesz Magyarország gazdaságára és társadalmára. A kis- és középvállalkozások jelentős szerepet játszanak a magyar gazdaságban, mivel a teljes alkalmazotti létszám több mint kétharmadát a foglalkoztatják, termelékenységük pedig a nemzetgazdaság több mint felét adja. Rugalmasságuk és reagáló képességük miatt a kis- és középvállalkozások fontos potenciállal

bírnak a gazdasági növekedésben. A Magyar Központi Statisztikai Hivatal adatai szerint a koronavírus-válság előtt több mint 700 ezer kis- és középvállalkozás működött Magyarországon, amelyek közel 2 millió embert foglalkoztattak és 53%-kal járultak hozzá az ország GDP-jéhez. A kis- és középvállalkozások többsége (csaknem 80%) a szolgáltatási szférában tevékenykedett, amelyek főként kereskedelmet, turizmust, vendéglátást, járműjavítást, valamint tudományos és műszaki tevékenységet végeznek.

A tanulmány célja megvizsgálni a koronavírus hatását a magyar kis- és középvállalkozásokra, valamint bemutatni a vizsgált vállalkozások által a válság leküzdése érdekében tett intézkedéseket.

Anyag és Módszertan

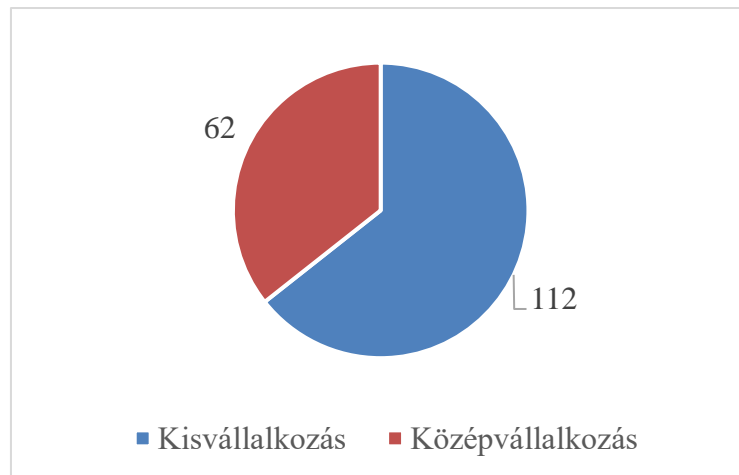
A kutatás célja a Covid 19 válság gazdaságra gyakorolt hatásának felmérése volt a magyarországi kis- és középvállalkozások példáján keresztül. Jelen kutatás módszere strukturált kérdőíves felmérés. A vállalkozások besorolása a 2004. évi XXXIV. törvény alapján történt, vagyis az aktuális létszám és az éves nettó árbevétel szerint kerültek kiválasztásra. Ezenfelül egy kitétel volt a felmérésben való részvételhez, hogy az adott vállalkozásnak legalább 5 éve folyamatosan működni kell. A válaszadók kiválasztása kényelmi mintavétellel történt a korábbi kutatások adatbázisainak felhasználásával. A kényelmi mintavétel választásának indoka, hogy e technika - összehasonlítva más mintavételi technikákkal - gyorsabban és könnyebben kivitelezhető. A kérdőívet 523 magyar kis- és középvállalkozás kapta meg online kitölthető formában 2021 áprilisa és júniusa közötti időszakban. A kérdőívben az adatok a 2020. március 4. utáni időszakra kérdeznak rá, ugyanis ekkor lett Magyarországon először hivatalosan deklarálva a válsághelyzet. 174 hazai kis- és középvállalkozástól érkezett vissza értékelhető válasz, így a kérdőív visszaküldési aránya 33,2 százalékos volt. A kérdőív felépítését tekintve, nyitott, zárt és Likert-skálás kérdéseket tartalmazott a következő témákban: a vállalkozás általános jellemzői, a foglalkoztatási jellemzők, a válság vállalkozásra gyakorolt hatása, a válság leküzdésére hozott intézkedések, a kormányzati intézkedések szerepe stb.

A szakirodalomban leírtak szerint bármely válság a kis- és középvállalkozások esetében hatványozott negatív hatással jelentkezik (Golovanov és Kulikova, 2014). A kutatás hipotézise a következő:

H₁: A koronavírus hatása és a szervezet napi működési rendjének változása között szignifikáns kapcsolat mutatható ki.

Eredmények

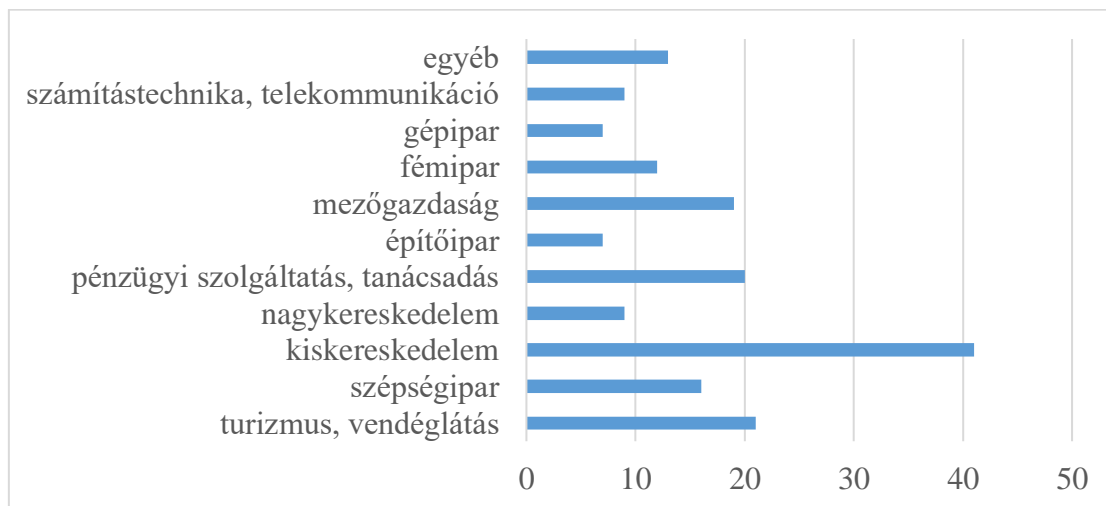
Az 1. ábra, a felmérésben részt vevő vállalkozások kategóriájának megoszlását mutatja be. Az ábra adatai szerint a felmérésben nagyrészt kisvállalkozás (112) vett részt. Kisvállalkozásnak számít egyébként, az a vállalkozás, amelynek az összes foglalkoztatotti létszáma 50 főnél kevesebb, és az éves nettó árbevétele vagy mérlegfőösszege legfeljebb 10 millió eurónak megfelelő forintösszeg.

1. ábra: A felmérésben résztvevő vállalkozások kategóriája (db)

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A következő 2. ábrán a vizsgált vállalkozások tevékenységi köre látható.

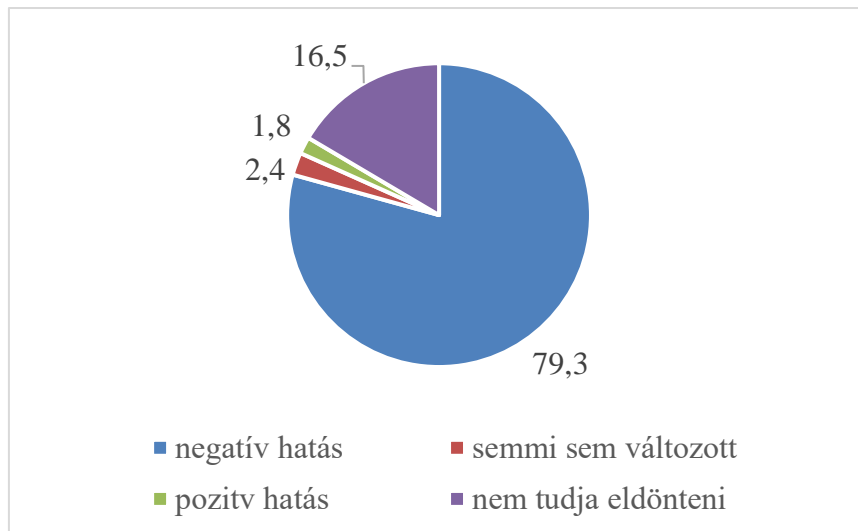

2. ábra: A felmérésben résztvevő vállalkozások tevékenységi köre (db)

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A válaszadók többsége (41) a kiskereskedelmi tevékenységet végzett a felmérés idején, ezt követte a turizmus, vendéglátás (21), majd a pénzügyi szolgáltatás, tanácsadás (20). A mezőgazdaságnak (19) és a szépségiparnak (16) is viszonylag magas volt a részaránya a válaszadók között, míg a legkisebb arányban a válaszadók között az építőipar (7) és a gépipar (7) szerepeltek.

Arra az általános kérdésre, hogy a koronavírus válság milyen hatással volt a vállalkozásra nézve, a válaszadók nagyrészt (79,3%) a negatív hatást választották, ezt követte a semmi sem változott (2,4%) válasz, míg pozitív hatásról a válaszadók mindösszesen 1,8% -a számolt be. A válaszadók 16,5% -a a felmérés idején még nem tudott érdemben válaszolni a feltett kérdésre (3. ábra).

3. ábra: Milyen hatással volt a koronavírus válság az Ön vállalkozására nézve? (százalék)

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A fenti válaszok alapján is megállapítható, hogy a koronavírus leginkább negatív hatással volt a magyar kis- és középvállalkozásokra, megváltoztatta azok mindennapjait, és hatással volt azok gazdasági helyzetére és napi működésére, mint az, amely a következő eredményekből is jól látszik majd.

A nemzetközi szakirodalomban leírtak szerint a koronavírus válság azon kívül, hogy kihatott a vállalkozások pénzügyi helyzetére és piaci viszonyaira, a napi működésre is jelentős hatással volt (Arshed et al., 2021, Shinozaki és Rao, 2021). A napi működési rend változása elsősorban a szervezetek foglalkoztatási jellemzőit érintette (Raimo et al., 2021). Reagálva a koronavírus okozta helyzetre sok kis- és középvállalkozás esetében megváltoztak munkamódszerek, általánossá és elterjedté vált a távmunka (Pulido-Martos et al., 2021).

Az 1. táblázat a koronavírus hatása és a magyar kis- és középvállalkozások napi működési rendjének változása tényezők közötti kapcsolat keresztábra-elemzését mutatja be. A korrelációs együttható a két tényező között 0,496 ($p = 0,000$).

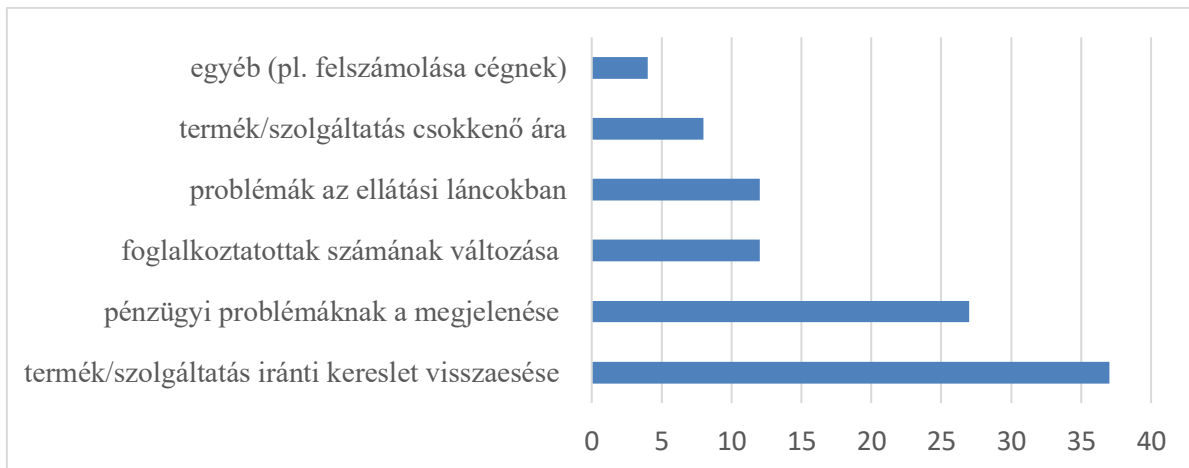
1. táblázat: Keresztábra-elemzés eredményei

	Pearson-féle khi-négyzet (χ^2) értéke	Szignifikancia	Cramer V	Megjegyzés
A koronavírus hatása és a kis- és középvállalkozások napi működési rendjének változása	165,901	0.000	0.399	Szignifikáns közepes kapcsolat

A koronavírus hatása és a kis- és középvállalkozások napi működési rendjének változása között szignifikánsan pozitív, közepes erősségű kapcsolat mutatható ki. A kapott eredmények alapján

minél erősebb volt a koronavírus hatása az adott szervezetre annál jobban megváltoztatta az adott szervezet napi működési rendjét. A fent leírtak alapján H_1 hipotézist elfogadjuk.

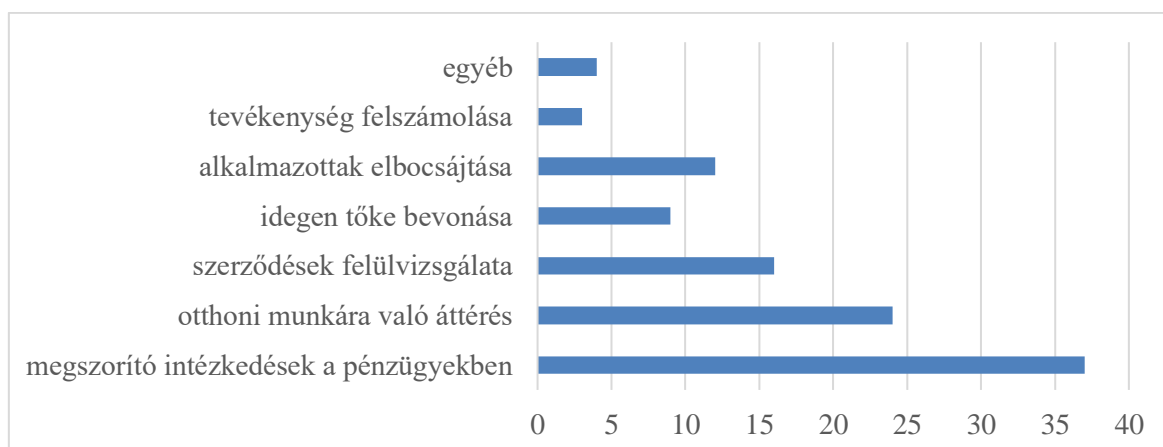
A 4. ábra adatai szerint a koronavírus okozta negatív hatások közül első helyen szerepelt a termék/szolgáltatás iránti keresletnek a visszaesése (37%), ezt követte a pénzügyi problémáknak a megjelenése (27%), a foglalkoztatottak számának változása (12%), problémák az ellátási láncokban (12%), a nyújtott szolgáltatás/termék árának a csökkenése (8).

4. ábra: Milyen negatív hatásokat érzékelt a vállalkozása a koronavírus megjelenése után? (százalék)

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A következő, 5. ábra mutatja be, hogy melyek voltak a legfontosabb válságkezelési intézkedések, amelyeket a megkérdezett kis- és középvállalatoknak meg kellett tenniük, annak érdekében, hogy enyhítsék a válság okozta negatív hatásokat. Az ábra adatai szerint a megkérdezett vállalkozások mintegy 37%-a kénytelen volt pénzügyileg megszorító intézkedéseket hozni, ezt követte az otthoni munkára való átérésnek a bevezetése (24%), a partnerekkel kötött szerződéseknak a felülvizsgálata (16%), alkalmazottak elbocsájtása (12%), idegen tőke bevonása (9%). A válaszadók 3 százaléka volt kénytelen megszüntetni a tevékenységét és felszámolni a vállalkozását.

5. ábra: Milyen válságkezelési megoldásokat alkalmazott a koronavírus hatásainak enyhítésére? (százalék)

Forrás: Saját szerkesztés (2021)

A Magyarország Kormánya által indított gazdaságvédelmi akcióterveket, - a visszaérkezett válaszok alapján - a megkérdezett vállalkozások összességében pozitívan ítélték meg. A gazdaságvédelmi akcióterv egyes pontjait 1-5-ös skálán lehetett értékelni, a kapott válaszokat a következő 2. táblázat mutatja be.

2. táblázat: Magyarország Kormányának gazdaságvédelmi akciótervének megítélése (db)
(Liker skála, ahol 1-legkevésbé hatásos akcióterv, 5-leginkább hatásos akcióterv)

	1	2	3	4	5
Foglalkoztatás költségeinek egy részének átvállalása	12	13	22	56	71
Adóterhekben könnyítés (hitelmoratórium)	9	11	16	47	91
Kötelező adminisztrációkban enyhítés	14	11	81	19	49
Képzési támogatások	11	21	27	76	39
Egyes ágazatok megsegítése	10	13	21	72	58
Hitelezési programok	19	15	34	54	52
Munkahelyvédelmi akciók	16	25	31	46	56

Forrás: Saját kutatás alapján saját szerkesztés (2021)

A táblázat adatai szerint a megkérdezett vállalkozások az adóterhek könnyítését (91), valamint a foglalkoztatás költségeinek egy részének átvállalását (71) jelölték meg, mint leginkább hatásos akcióterv. A válaszadók legnagyobb százaléka azt szeretné, ha Magyarország Kormánya az adók csökkentésével vagy az adók átmeneti felfüggesztésével segítené a kis- és középvállalkozásokat. Továbbá a foglalkoztatási jellegű támogatások is fontosak azoknak a kis- és középvállalkozásoknak, amelyek nem bocsátották el munkavállalókat. Ez egyébként összhangban áll a világ nagy szervezeteinek (OECD, ILO) azon nyilatkozatával, miszerint a kormányoknak átmenetileg át kellene vállalniuk a bérköltségek egy részét, így munkahelyeket menthetnének meg. A kormányzati akciótervek közül a legkevesebb jelölést hatásosság tekintetében a kötelező adminisztrációs terhek csökkentése (49) és a képzési támogatások (39) kapta, valószínűleg azért, mert ezek kevésbé segítenek a vizsgált kis- és középvállalkozásoknak a koronavírus válság elleni küzdelemben a többi akciótervhez képest.

A vállalkozás helyreállításának várható idejére adott válaszok alapján a megkérdezett magyar kis- és középvállalkozások a 6 hónap és 1 év közötti időszakot tartják a legvalószínűbbnek (72%), ezt követi a 3–6 hónap (21%), míg a legpozitívabb változatot (3 hónapon belül) csak a válaszadók 7 százaléka választotta. Ezek alapján arra lehet következtetni, hogy a válság utáni helyreállítást közép- és hosszú távon tervezik a válaszadók, amely nagyrészt összhangban áll azon szakértők véleményével (Dolbneva, 2020), akik 2021-et jelölték meg az üzleti élet helyreállításának lehetséges dátumaként.

Következtetések

Az elmúlt évben rengeteg hír érkezett a világ vezetőitől a koronavírus gazdaságára gyakorolt hatásairól, Kínától Amerikáig, Európától Ausztráliáig. Minden hírben a megbetegedett és elhunyt állampolgárok száma mellett ott volt az is, hogy a koronavírus jelentős csapást mért az adott nemzet gazdaságára. A jövő kulcskérdése, hogy a kormányok, hogyan tudják majd segíteni a vállalkozásokat abban, hogy ez a negatív gazdasági hatás minimális szinten maradjon.

Jelen kutatás során is bebizonyosodott, hogy a gazdaság erősítésénél elengedhetetlen a kis- és középvállalkozásoknak a megerősítése, mivel ezek a helyi gazdaság motorjai, valamint a nemzetek legnagyobb munkaadói egyben. A saját vizsgálatok eredményei is alátámasztották azokat a híreket, amely szerint a magyar kis- és középvállalkozások jelentős része szembesült a koronavírus gazdaságra gyakorolt negatív hatásaival. A kutatás rámutatott arra, hogy összefüggés van a koronavírus és a magyar kis- és középvállalkozások napi működési rendje között. A koronavírus miatt általánosan elterjedté vált hazánkban is az otthoni munkavégzés, ugyanis ahol lehetséges volt, ott a vizsgált vállalkozások áttértek a hagyományos munkarendről a rugalmas foglalkoztatási formákra. A távmunka hosszútávon előnyös lehet a kis- és középvállalkozásoknak, azon felül, hogy segíthet a koronavírus elleni küzdelemben az alkalmazottak motivációjához is hozzájárulhat.

A megkérdezett vállalatok szerint a kormányzati intézkedések fontosak, ezek nélkül hosszú távon nem lennének képesek fennmaradni. Így kijelenthető, hogy a kis- és középvállalkozások támogatása válsághelyzetekben különösen fontos kérdés.

A tanulmány korlátai közül kiemelendő, hogy a kutatás a magyarországi kis- és középvállalkozások szegmensére korlátozódott, valamint az idő rövidege miatt a felmérésben résztvevők számának alacsony aránya, ezért további kutatás javasolt a témában, amelyhez jó kiindulási alapot szolgálhat jelen tanulmány.

Irodalomjegyzék

1. Ahmad, T., Hui, J. (2020): One Health approach and Coronavirus Disease 2019. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*. Vol. 16, No. 4, 931–932. p., DOI:10.1080/21645515.2020.1732168
2. Allen, F., Carletti, E. (2010): An overview of the crisis: Causes, consequences, and solutions. *International Review of Finance*. Vol. 10, No. 1, 1-26. p., DOI: 10.1111/j.1468-2443.2009.01103.x
3. Arshed, N., Ludwig, J., Benson, S., Avill R. R. (2021): Understanding the Effects of Covid-19 on SMEs in the UK: Examples of promising practices. Elérhető: https://89initiative.com/wp-content/uploads/2021/06/London_Innovation_Report_2021.pdf (letöltve: 2022. január 2.)
4. Belás, J., Bartoš, P., Habánik, J., Novák, P. (2014): Significant Attributes of the Business Environment in Small and Medium-Sized Enterprises. *Economics and Sociology*. Vol. 7, No 3, 22-39. p., DOI:10.14254/2071-789x.2014/7-3/2
5. Dolbneva, D. V. (2020): The Impact of COVID-19 on the World's Economies. *The Problems of Economy*. Vol. 1, No. 43, 20–26. p., DOI: 10.32983/2222-0712-2020-1-20-26.
6. Duan, H., Wang, S., Yang, C. (2020): Coronavirus: limit short-term economic damage. Elérhető: <https://www.nature.com/articles/d41586-020-00522-6> (letöltve 2021. július 3.).
7. ECB (2020): Working Paper. The Covid-19 crisis and consumption: survey evidence from six EU countries. Elérhető: https://ec.europa.eu/economy_finance/arc2021/documents/the_covid-19_crisis_and_consumption_survey_evidence_from_six_eu_countries.pdf (letöltve 2022. január 5.).
8. Geller, C., Varbanov, M., Duval, R. (2012): Human Coronaviruses: Insights into Environmental Resistance and Its Influence on the Development of New Antiseptic Strategies. *Viruses*. Vol. 4, No. 11, 3044–3068. p., DOI:10.3390/v4113044.

9. Georgieva, K (2020): IMF Managing Director Kristalina Georgieva's Statement Following a G20 Ministerial Call on the Coronavirus Emergency. Elérhető <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/03/23/pr2098-imf-managing-director-statement-following-a-g20-ministerial-call-on-the-coronavirus-emergency> (letöltve 2021. június 5.).
10. Golovanov, P. V., Kulikova, A. N. (2014): Crisis management based on integration of the budgeting and quality management systems. *Effective Crisis Management*. Vol. 5, 72-80. p., DOI:10.17747/2078-8886-2013-5-80-85
11. Holzer, H. J. (1990): Wages, Employer Costs, and Employee Performance in the Firm. *Industrial and Labor Relations Review*. Vol. 43, No. 3. 147-167. p. DOI:10.2307/2523577
12. Horowitz, J. (2020): The global coronavirus recession is beginning. Elérhető <https://edition.cnn.com/2020/03/16/economy/global-recession-coronavirus/index.html> (letöltve 2021. május 2.).
13. Huszka P., Huszka P. B., Lőre V. (2020): A koronavírus-járvány és felvásárlási láz néhány összefüggésének vizsgálata Győrben. *Táplálkozásmarketing*. Vol. 7., No. 1. 89-101. p.
14. ILO (2011): The Great Recession and the jobs crisis. Report on the World Social Situation, United Nations, New York, 27–48. p.
15. ILO (2020): Global impact and policy recommendations. Elérhető <https://www.ilo.org/global/topics/coronavirus/impacts-and-responses/lang--en/index.htm> (letöltve 2021. május 4.).
16. IMF (2020): Limiting the Economic Fallout of the Coronavirus with Large Targeted Policies. Elérhető https://blogs.imf.org/2020/03/09/limiting-the-economic-fallout-of-the-coronavirus-with-large-targeted-policies/?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (letöltve 2021. május 20.).
17. Koronavirus.gov.hu (2020): Intézkedések a magyar gazdaság és a munkahelyek védelme érdekében. Elérhető <https://koronavirus.gov.hu/cikkek/intezkedesek-magyar-gazdasag-es-munkahelyek-vedelme-erdekeben> (letöltve 2021. április 20.).
18. Koós, B., Kovács, S. Zs., Páger, B., Uzzoli, A. (2020): Epilógus: Az új koronavírus-járvány társadalmi-gazdasági hatásai és ezek területi következményei. In: Czirfusz, M. (szerk.) *Területi kihívások és területi politikák Magyarországon, 2010-2020*. Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Regionális Kutatások Intézete, 123-131. p.
19. Köllő, J., Reizer, B. (2021): A koronavírus-járvány első hullámának hatása a foglalkoztatásra és a vállalatok árbevételére. *Közgazdasági szemle*. Vol. 68, No. 4. 345–374. p. DOI:10.18414/KSZ.2021.4.345
20. KPMG (2020): Hungary. Government and institution measures in response to COVID-19. Elérhető: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2020/04/hungary-government-and-institution-measures-in-response-to-covid.html> (letöltve 2022. január 5.).
21. Lentner, Cs., Vasa, L., Kolozsi, P. Zéman, Z. (2019): New dimensions of internal controls in banking after the GFC. *Economic Annals-XXI*. Vol. 176, No. 3-4, 38-48. p., DOI: 10.21003/ea.v176-04
22. Lindley, D. (2020): Work Better from Home During the Coronavirus Quarantine. *The Major Gifts Report*. Vol. 22, No. 6, 1–10. p., DOI:10.1002/mgr.31483
23. Pulido-Martos, M., Cortés-Denia, D., Lopez-Zafra, E. (2021): Teleworking in Times of COVID-19: Effects on the Acquisition of Personal Resources. *Frontiers in Psychology*, Vol. 12. 1-7. p. DOI:10.3389/fpsyg.2021.685275

24. Raimo, N., Martínez Córdoba, P.-J., Benito, B., Vitolla, F. (2021): The Impact of the COVID-19 Pandemic on the Labor Market: An Analysis of Supply and Demand in the Spanish Municipalities. *Sustainability* Vol. 13., No. 12996. DOI:10.3390/su132312996
25. Sokil, O., Zhuk, V. Vasa, L. (2018): Integral assessment of the sustainable development of agriculture in Ukraine. *Economic Annals-XXI* Vol. 170, No. 3-4 5-21. 10 p. DOI: 10.21003/ea.v170-03
26. Shang, W., Yang, Y., Rao, Y., Rao, X. (2020): The outbreak of SARS-CoV-2 pneumonia calls for viral vaccines. *Vaccines*. Vol. 5, No.1, 1-3. p., DOI: 10.1038/s41541-020-0170-0
27. Shinozaki, S., Rao, L. N. (2021): COVID-19 Impact on Micro, Small, and Medium-Sized Enterprises under the Lockdown: Evidence from a Rapid Survey in the Philippines. ADBI Working Paper 1216. Tokyo: Asian Development Bank Institute. Elérhető: <https://www.adb.org/publications/covid-19-impact-msme-under-lockdown-evidence-rapidsurvey-philippines> (letöltve: 2022. január 2.)
28. Syed Zwick, H., Syed, S. A. S. (2016): The polarization impact of the crisis on the Eurozone labour markets: a hierarchical cluster analysis. *Applied Economics Letters*. Vol. 24, No. 7, 472–476. p., DOI:10.1080/13504851.2016.1203055
29. Tengilimoglu, D., Gönüllü, U., Isik, O., Tosun, N., Zekioglu, A., Tengilimoglu, O., Younis, M. (2022): The Problems Experienced by Employees with Chronic Disease during the COVID-19 Pandemic. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. Vol. 19, 578. p., DOI:10.3390/ijerph19010578
30. Túróczi, I., Mester, É., Zéman, Z. (2020): Magyarország versus Covid–19: intézkedések, tapasztalatok, jövőkép. *Polgári Szemle*, Vol. 16., No. 1–3., 78–93. p. DOI: 10.24307/psz.2020.0706
31. Vajda, A., Magda, R. (2020): A kkv-k szerepe a versenyképességben, a magyar kkv-k összehasonlítása az EU vállalkozásaival. *Logisztikai trendek és legjobb gyakorlatok*. Vol. 6, No. 2, 50–54. p.